

ВЕРБИЦЬКА А. О.,
аспірант кафедри
інтелектуальної власності
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)

УДК 347.72

МІСЦЕ ТВОРІВ АРХІТЕКТУРИ СЕРЕД ІНШИХ ОБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

У статті проаналізовано доктринальні визначення поняття «твір», а також його нормативні ознаки. Досліджено наукові підходи до визначення «архітектурного твору» як окремого об'єкта авторського права. На основі аналізу нормативно-правового регулювання та наукових праць розроблені висновки щодо виділення об'єктів архітектури як окремих об'єктів авторського права.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, авторське право, об'єкти авторського права, твір, твір архітектури.

В статье проанализированы доктринальные определения понятия «произведение», а также его нормативные признаки. Исследованы научные подходы к определению «архитектурного произведения» как отдельного объекта авторского права. На основе анализа нормативно-правового регулирования и научных работ разработаны выводы о выделении объектов архитектуры как отдельных объектов авторского права.

Ключевые слова: право интеллектуальной собственности, авторское право, объект авторского права, произведение, произведение архитектуры.

The article investigates the doctrinal definitions of the term "work (creative product)" as well as its normative features were analyzed. The academic definitions of "architectural work" as a separate object of copyright are researched. On the basis of the analysis of legal regulation and academic works, conclusions were drawn regarding the allocation of objects of architecture as separate objects of copyright.

Key words: intellectual property law, copyright, copyrightable subject-matter, work, architecture works.

Вступ. Останнім часом значно підвищилася увага до окремих сфер авторського права, зокрема до літературних і художніх творів. Архітектура ж, серед різноманіття останніх, займає одне з провідних місць. А отже, процес створення архітектурних творів, їх реалізація, контроль за їх втіленням та нагляд за дотриманням прав авторів таких об'єктів є одним з провідних завдань сучасності. Ось чому дослідження архітектурних творів та їх місця серед інших об'єктів авторського права є вкрай актуальним.

Дослідження зазначених питань набуло розвитку в наукових доробках таких провідних вчених як: Б. С. Антимонов, О. М. Бершадський, Є. А. Греков, О. В. Дзера, В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко, А. А. Заславський, Н.М. Мироненко, О. А. Підпригора, О. О. Підпригора, І. І. Петренко, Л. І. Работягова, О. Д. Святоцький, О. П. Сергєєв, С. А. Чернишова, Р. Б. Шишка, О. О. Штефан, М. А. Шугурова та інші науковці. Однак, дослідження об'єктів авторського права, у тому числі і творів архітектури проводилось досить фрагментарно і на сьогодні існує потреба у подальшому його продовженні.

Постановка завдання. Мета статті – розглянути поняття «твір архітектури» та його правове регулювання з боку права інтелектуальної власності; дати відповідь на запитання: чи дійсно останні отримують правову охорону з боку авторського права і в якій мірі?

Результати дослідження. Відтак, об'єктами авторського права є твори у різноманітних галузях людської діяльності. Це можуть бути твори у галузі науки, літератури, мистецтва. У той час, як твір – це результат творчої праці, комплекс ідей, образів, поглядів. Проте правова охорона надається не будь-якому твору, а лише тому, який має встановлені законом ознаки.

У чинному законодавстві немає визначення поняттю «твір», але вказується на його ознаки. Насамперед, твір є результатом творчої діяльності. Показником творчого характеру твору, на думку багатьох вчених, є його оригінальність. Вона може виражатися у новому змісті, новій формі, ідеї, концепції та ін. У цьому сенсі кожний твір є новим, оригінальним, неповторним [1, с. 81].

Другою ознакою твору є наявність об'єктивної форми. Твір як результат творчої діяльності автора стає об'єктом авторського права лише тоді, коли він виражений у будь-якій об'єктивній формі (що робить його доступним для сприйняття, допускає можливість відтворення).

Таким чином, об'єктивна форма твору тісно пов'язана з можливістю його відтворення. А отже, авторське право охороняє форму вираження твору, воно не поширюється на ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, концепції тощо, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені у творі.

Однак, безпосереднє визначення поняття «твору» сформовано тільки на доктринальному рівні. Так, на думку В. Іонаса, твір – це результат розумової (інтелектуальної) діяльності людини.

Водночас, у своїй праці В. Дроб'язко та П. Крайнев визначають твір як результат творчої праці, що містить певний комплекс ідей, образів, символів, поглядів, певне бачення явищ, дій, подій навколишнього середовища та їхню оцінку, тощо. Власне твір – досить складне філософське, психологічне, соціальне, економічне, правове явище.

У свою чергу В. Веїнке зазначив, що така робота може називатися твором у тому випадку, коли вона є результатом творчої, духовної роботи та містить відбиток індивідуального автора [10, с. 41].

Найбільше уваги визнання серед дослідників заслуговує визначення твору як об'єкта авторського права, сформульоване В. Серебровським: твір – це сукупність ідей, думок і образів, які здобули у результаті творчої діяльності автора своє вираження у доступній для сприйняття людськими відчуттями конкретній формі, що припускає можливість відтворення. Проте слід пам'ятати, що поняття «твір» і «об'єкт авторського» права не є тотожними поняттями. Тож, наявність твору – обов'язкова умова авторсько-правової охорони і навпаки, наявність авторсько-правової охорони не є умовою існування твору, як результату творчої діяльності автора.

Також, слід зазначити, що авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення. Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей.

Відповідно до Цивільного кодексу України (далі ЦК), Закону України «Про авторське право і суміжні права» об'єктами авторського права є:

- а) літературні та художні твори, зокрема:
 - романи, поеми, статті та інші письмові твори;
 - лекції, промови, проповіді та інші усні твори;
 - драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші сценічні твори;
 - твори живопису, архітектури, скульптури та графіки;
 - фотографічні твори;
 - твори ужиткового мистецтва;
 - ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки;

– переклади, адаптації, аранжування та інші перероблення «літературних або художніх творів (похідні твори)»;
– збірники творів, інші складені твори, якщо вони за добром або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної власності;

б) комп'ютерні програми;

в) компіляції даних (бази даних), якщо вони за добром або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності;

г) інші твори [2, ч. 1 ст. 433; 3, ч. 1 ст. 8].

Під охорону закону підпадають усі, передбачені ст. 8 Закону «Про авторське право і суміжні права», твори, як оприлюднені, так і не оприлюднені, як завершені, так і не завершені, незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, мети (освіта, інформація, реклама, пропаганда, розваги тощо).

Твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва, у тому числі у вигляді проєктів, креслень, зображень і макетів, бувають у формі двовимірного зображення (малюнок, план, креслення і т. д.) або у тривимірній об'ємно-просторовій формі (модель, макет, спорудження і т. д.).

Однак, самі результати такої творчої діяльності виражаються: в архітектурних проєктах (до складу яких можуть входити тривимірні зображення: макет, модель, тривимірне комп'ютерне зображення). Основний спосіб використання архітектурного проєкту – його практична реалізація у процесі розробки документації для будівництва архітектурного об'єкта [5, с. 27].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про державну реєстрацію авторського права і договорів» від 27 грудня 2001 р. № 1756 встановлено вимоги до оформлення матеріальної форми твору. У пункті 15 зазначеної постанови залежно від того, щодо якого об'єкта авторського права подано заявку на реєстрацію, примірник твору подається у наступній матеріальній формі: твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва – у вигляді фотографій (у разі потреби – кольорових) розміром не менш ніж 9 x 12 см або слайдів, чи у вигляді копій основних креслень проєкту, передусім генерального плану, планів поверхів, фасадів, розрізів, інших креслень (на власний вибір), фотографій або слайдів моделей збудованих будівель і споруд на електронному носії чи у вигляді копій на паперовому носії. Слайди та/або фотографії подаються в окремому конверті [4].

Із зазначеного підсумуємо, що твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва втілюються у вигляді фотографій або слайдів, що передбачає створення або реалізацію цих об'єктів, тобто проведення цілого комплексу робіт зі створення проєктної документації, будівництва та введення в експлуатацію цього об'єкта, а захист авторських прав на різних етапах створення таких об'єктів залишається неврегульованим.

Тут мова йде про проєктну документацію, передпроєктні роботи або ескізні пропозиції, архітектурні рішення тощо, що мають істотне значення для нормального процесу проєктування та створення об'єктів архітектури, містобудування та садово-паркового мистецтва.

Зважаючи на вищевказане, необхідно дати відповідь на запитання: чи є твір архітектури єдиним об'єктом авторського права, а ілюстрації, карти, плани ескізи та пластичні твори є різними формами втілення твору архітектури? Або ж, необхідно визнати наявність ще кількох самостійних творів авторського права у галузі архітектури, а саме: ілюстрацій, карт, планів, ескізів і пластичних творів, які стосуються архітектури [7, с. 12].

Серед науковців існують різні погляди на цю проблему. Так, фахівець у сфері авторського і суміжних прав Д. Ліпчик вважає, що твори архітектури, що охоплюються авторським правом, містять як будівлі та споруди, так і проєкти, малюнки, креслення, плани й макети, підготовлені для їх зведення [8, с. 176].

Іншу думку підтримує Х. Пізуке, який, розглянувши стадії творчого процесу архітектора, виділив два види об'єктів авторського права, котрі він створив у процесі своєї діяльності: по-перше, твори архітектурної графіки та пластики, що є результатами стадії проєктування та складаються з ескізів, планів, схем, розділів, фасадів, перспектив, малюнків, макетів і моделей, та, по-друге, безпосередньо твори архітектури, які поєднують у собі

будови, споруди та їхні комплекси як результат етапу натуральної форми створення твору архітектури [9, с. 20]

Вказуючи на помилковість ототожнення ідей з об'єктами, В. Дозорцев зазначає, що «винахід не можна ототожнювати з рукописом або книгою. Це – якась сукупність ідей, що є результатом інтелектуальної діяльності, які мають суспільну цінність незалежно від тих об'єктів, у яких вони втілюються, бо вони можуть бути закріплені і в інших об'єктах».

Така аналогія якнайкраще ілюструє різницю між зазначеними творами і доводить, що твір архітектури є єдиним неподільним об'єктом.

Відповідно до Закону України «Про архітектурну діяльність» об'єктами архітектури можуть бути будинки і споруди житлово-комунального, промислового та іншого призначення, їх комплекси, об'єкти благоустрою, садово-паркової та ландшафтної архітектури, монументального і монументально декоративного мистецтва, території (частини територій) адміністративно територіальних одиниць і населених пунктів [6].

Зрозуміло, що ЦК України, визначаючи серед об'єктів авторського права тільки «твори архітектури», ототожнює поняття «твори архітектури» та «твори садово-паркового мистецтва». Якщо ідеться про твори містобудування, тут ЦК України безпідставно обмежує авторське право.

Слід відзначити, що авторське право й право власності на матеріальний об'єкт, в якому втілено твір архітектури, не залежать одне від одного. Відчуження матеріального об'єкта, в якому втілено твір, не означає відчуження авторського права, і навпаки.

Ч. 2 ст. 12 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачає, що власникові матеріального об'єкта, в якому втілено оригінал твору образотворчого мистецтва чи архітектури, не дозволяється руйнувати цей об'єкт без попереднього пропонування його авторові твору за ціну, яка не перевищує вартості матеріалів, витрачених на його створення. Якщо збереження об'єкта, в якому втілено оригінал твору, є неможливим, власник матеріального об'єкта, в якому виражено оригінал твору, повинен дозволити авторові зробити копію твору у відповідній формі, а якщо це стосується архітектурної споруди, – фотографії твору.

Висновки. На підставі вищевикладеного можна зробити наступні висновки: 1) поняття твору є досить специфічною категорією, трактування якої надавалось різними науковцями, а також є закріпленим на доктринальному рівні. Загалом під таким поняттям розуміють результат творчої праці людини; 2) в авторському праві твір має відповідати таким ознакам як: творчий характер та об'єктивна форма вираження; 3) під об'єктом авторського права у галузі архітектури розуміють твір у галузі мистецтва спорудження будівель і ландшафтних утворень (креслення, ескізи, моделі, збудовані будівлі та споруди, парки, плани населених пунктів тощо); 4) твір архітектури є повноправним об'єктом авторського права; 5) у вітчизняному законодавстві наявні певні прогалини та колізії, щодо окреслення відповідних об'єктивних форм вираження зазначених творів, котрі потребують усунення.

Тож, як ми бачимо архітектурні твори є специфічними об'єктами авторського права, які мають свої особливості і специфічні риси, що все ж таки дозволяють надати їм належну правову охорону та захист з боку права інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Бершадський О. М. Поняття та ознаки твору в авторському праві / О. М. Бершадський // Право України, № 4, 2000. – С. 81–83.
2. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 року // Відомості ВРУ, № 13, 1994, С. 64.
3. Цивільний кодекс Бершадський від 16 січня 2003 року № 435-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461.
4. Про державну реєстрацію авторського права і договорів : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № .
5. Захист авторського права та суміжних прав в Україні: удосконалення правового регулювання // Інтелектуальна власність, № 4, 2000, С. 25–29.

6. Про архітектурну діяльність : Закон України від 20 травня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 31. – Ст. 246.
7. Мироненко Н. М. Твір архітектури як об'єкт договірних відносин / Н. М. Мироненко, Л. І. Роботягова // Теорія і практика інтелектуальної власності № 6, 2013. – С. 10-18.
8. Липцик Д. Авторское право и смежные права : пер. с фр. / Д. Липцик ; предисловие М. Федотова. – М. : Ладомир ; Изд-во ЮНЕСКО, 2002. – 789 с.
9. Заславский А. А. Авторское право в области архитектурной деятельности : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : 12.0.03 / А. А. Заславский. – Екатеринбург, 2001. – 22 с.
10. Правова характеристика літературного твору як об'єкта авторського права / І. І. Петренко // Теорія і практика інтелектуальної власності № 6, 2014. – С. 40-47.

